

کۆلیژی کارگیری و ئابووری

زانکۆی سه لاهه ددین

بهش : ئابووری

بابهت : دارایی گشتی

قۆناغی خویندن: چواره م

ناوی مامۆستا: پ.د. سردار عوسمان باداوهی

سالی خویندن: 2022-2023

پهرتووکی کۆرس

Course Book

1. ناوی کۆرس	ئابووی نیودهولهتی
2. ناوی مامۆستای بهریرس	پ.د. سردار عوسمان
3. بهش/ کۆلیژ	ئابووری
4. پهیهندی	

<p>تيۇرى: 3 سەعات لە رۇزىك و لە ھەفتەيەك (3) سەعات</p>	<p>5. يەكەى خويىندىن (بە سەعات) لە ھەفتەيەك</p>
<p>نامادەبوونى مامۇستاي و انەبىز بۇ قوتابيان لە ماوەى ھەفتەيەكدا: 3 كات ئىمىر بۇ ھەر ئۆلىك كۆى نامادەبوون 3 كاتمىر لە ھەفتەيەك دا</p>	<p>6. ژمارەى كاركردن</p>
	<p>7. كۆدى كۆرس</p>
<p>يەكەم: پەيوەندىيە ئابوورىيە نۆدەولەتتەيەكان چىيە؟</p> <p>پەيوەندىيە نۆدەولەتتەيەكان (International Relations) لە پىكھاتەى جۇراو جۇر پىكديت، بەلام لەگەل يەكتر تىك ھەلكىشراو، لەوانە پەيوەندىيە سىياسىيەكان و پۇشنىرىيەكان و ئابوورىيەكان دىت، و ناتوانرى بگوترىت يەككىيان لەويتىر گرنگترە. ھەرۋەھا ھىچ كامىكىيان سەربەخۆ نىيە، بەلكو ھەموويان پەيوەندىدارن بە يەكترەو، بەلام جياوازى لە گرنگى دان بەو پەيوەندىيانە بەرچاۋ دەكەويت.</p> <p>دىارە پەيوەندىيە ئابوورىيە نۆدەولەتتەيەكان (International Economic Relations) دىتە كايەو لە ئەنجامى جوولەى كالاۋ خزمەتگوزارى و جوولەى ھۆكارەكانى بەرھەمھىنان (كار و سەرمایە) نۆدەولەتتەيەو. لىرەدا ھۆكار و دەرئەنجام و كاريگەرە راستەوخۆ و ناراستەوخۆكانى جوولەى كالاۋ خزمەتگوزارى و كار و سەرمایەى نۆدەولەتى دەگرىتەو، كەواتە ئابوورى نۆدەولەتى لە لىكۆلىنەوھى ھەموو لايەنەكانى چالاكى ئابوورى پىك دىت، كە لە دەرەوھى سنوورى سىياسى ئەنجام دەدرىت. كە دەتوانرىت لەم خالانەى خوارەو كۆبكرىتەو:</p> <p>ئالوگۆرى كالاۋ و خزمەتگوزارى نۆدەولەتى.</p> <p>جوولەى سەرمایەى نۆدەولەتى.</p> <p>گواستەوھى كرىكار لە سەر ئاستى نۆدەولەتى (كۆچكردى نۆدەولەتى بۇ كەسەكان).</p> <p>ھەموو ئەمانە لە چوارچىوھى بابەتى ئابوورى نۆدەولەتى دەخوئىرىت.</p> <p>ماددەى سەرەكى لە پەيوەندىيە ئابوورىيە نۆدەولەتتەيەكان لە ھەناردە و ھاوردەى كالاۋ خزمەتگوزارىيەكان پىكديت، كە پىى دەگوترىت بازىرگانى دەرەكى، ئەمەش ماناى ئەوھىە بازىرگانى دەرەكى بەشىكە لە پەيوەندىيە ئابوورىيە نۆدەولەتتەيەكان، واتە بەشىكە لە ئابوورى نۆدەولەتى. بەكورتى پەيوەندىيە ئابوورىيە نۆدەولەتتەيەكان</p>	

11. نامانجهكانى كۆرس

تىگەيشتن لە جەمكە سەرەككەكانى ئەم كۆرسە ئەم ئاسانكارىيانە بۇ خويىندكارەكان:

1- والە خويىندكار دەكات بگاتە ھۇناغىك ھەولبىدات بە دوواى ئەم پىرسىرانى بگەرپت

-ئابوورى نيودەولەتى چىيە؟

2-تىگەيشتن لە(ئابوورى نيودەولەتى و بازىرگانى دەرەكى)

3-روشنىر كىردنى خويىندكاران و ھوتابىيانى بەشى ئابوورى و شارەزاکردنىان لە ئابورى نيودەولەتى و لە ھۆكارە كانى بازىرگانى دەرەكى و

بىردۆزەكانى

4-شارەزا بوونى لە بىردۆزەكانى كلاسكى ئابوورى نيودەولەتى

5-شارەزا بوون لە بوارى بىردۆزەكانى نيوكلاسكى ئابوورى نيودەولەتى

ئەمە لە ۱۰۰ وشە كەمتر نەيىت

12. نەركەكانى قوتابى

بەر پىرسىرانى قوتابى خويىندكار لەم خالانە ئىك دىت:

1- نامادەبوونى قوتابىيان لە وانەكاندا

2- نامادەبوونى قوتابىيان لە تاقىكر دنەمەكاند

3- ئامادەكردن و نووسىنى راپۆرت و ووتار

4- كورت كىردنەوى بابەتى زانستى و خويىندنەوى بابەتى زانستى لە شىوۋەى كورت كىردنەوى ئوخت كىردن

ئىرە مامۇستا بەر پىرسىرانى قوتابى خويىندكار رووندەكاتەو سەبارەت بە كۆرسەكە بۇ نموونە نامادەبوونى قوتابىيان لە وانەكاندا، لە تاقىكر دنەمەكاندا، راپۆرت و ووتار نووسىن... ھتد.

13. رىگەى وانە ووتنەو

1- بەكار ھىنانى داتاشو و پاوەر پۆيىت

2-بەكار ھىنانى تەختەرش

1- بەكار ھىنانى كىتەب

2- نەرك دان بە خويىندكار و ئەك خويىندنەو ووتار نووسىن و كورت كىردنەوى بابەتى زانستى

ئىرە مامۇستا رىگەى وانە ووتنەو دەنووسىت، بۇ نموونە: داتاشو و پاوەر پۆيىت، سەر تەختەرش، تەختەى سىپى، سمار تىبۆرد يان مەلزەمە... ھتد.

14. سىستەمى ھەلسەنگاندن

بەتى رىنماى نوى تاقىكر دنەوكان بەم شىوۋە دەيىت :

1--تاقىكر دنەوى يەكەم لە 20 نمرە

1- تاقىكر دنەوى دوووم لە 20 نمرە

3- تاقىكر دنەوى كوتابى 60 نمرە

ئىرە مامۇستا جۆرى ھەلسەنگاندن (تاقىكر دنەوكان يان ئەزمونەكان) دەنووسىت بۇ نموونە تاقىكر دنەوى مانگانە، كويىزەكان، بىر كىردنەوى رەخنەگرانە (پىرىزەنتەيشن)، راپۆرت نووسىن، ووتار نووسىن يان نامادەبوونى خويىندكار لە پۇلدا... ھتد. نامانە چەند نمرەى لەسەر دەيىت و مامۇستا چۆن نمرەكان دابەشەكات؟

15. دەرئەنجامەكانى فېر بوون

پىر كىردنەوى ئەم خانەيە زۆر گرنگە، مامۇستا دەرئەنجامەكانى فېر بوون دەنووسىت. بۇ نموونە: روونى نامانجە سەرەككەكانى كۆرسەكە (بابەتەكە) بۇ خويىندكار

گونجاندىنى ناوەرۆكى كۆرسەكە بە پىويستى دەرەو و بازارى كار: قوتابى ئتەطر لەم كۆرسە بەتتەواوى تىببات تواناى ئەوۋەى دەيىت ھەلسەتپاندن بۇ داراى دەولەت بكات و ،

قوتابی چی نوئ فیردهبیت له ریگهی پیدانی ئەم کورسەوه؟ خویندکار بە شیوەیەکی زانستی و ئەکادیمی فیری هەڵسەنناندن بۆ هەلسوکهوتەکانی دارای دەولەت دەبیت ، دارای طشتی و خەرجی طشتی و بودجەى طشتی دولت دەناسیت و شارەزا دەبیت لە ضوونیەتی ئامادەکردنی بودجە و و ضوونیەتی حبیەحیکردنی بودجەى ضوونیەتی ضاودیری کردنی بودجە و ، ضوونیەتی دەتەدانی ئەرلەمان لەسەر بەش و دەروازە برطەکانی بودجەى طشتی ، و شارەزا دەبیت لە جۆرەکانی باج و هونەری ریکخستنی باج و ، شارەزا ئێدا دەکات لە هونەری ریکخستنی باج و ، شارەزا زاری جۆرە جیاوازیەکانی داهاات دەبیت و ، شارەزا زای جۆرەکانی ضاودیری دارای طشتی دەبیت ، و دەتوانیت هەلسەنناندن بۆ کارو باری دارای دەولەت بکات و ، شارەزا تر دەبیت لە تۆمارکردن و ریکخستنی خەرجی و داهااتی دەولەت ، لە کۆتای دا روشنیبەرێکی تەواوی بۆ دروست دەبیت لە دارەای طشتی دەولەت

ئەمە له ۱۰۰ وشە کەمتر نەبیت

16. لیستی سەرچاوه

• یهكهم/ سەرچاوه بنهڕهتیهكان

- 1- باداوهیی، سەردار خەر، پەییوەند یە نەبۆر یە نیو دەولەت یە کەن ، لە بلاوکراوه کانی خانە ی ئەرەب پیل 2 بۆ چاپ و بڵاوەکردنەوه، هەولێر، 2014

2-گۆڤار و ریفیوو (ئینتەرنێت)

دووهم/ سەرچاوه لاوهکیهكان

1. سیدون ، ئادەموند ، ترجمه ، معن عبدالقادر الزکی ، عادل فلیح العلی :اقتصادیات المالیه العامه ، مديريه مطبعه الجامعه الموصل ، العراق ، 1985 .
 2. ملوکی، آیاد عبدالجبار وأخرون، التشريعات المالية والتجارية ، دار التقنی للطباعة والنشر، العراق، 1985 .
 3. النقاش، غازی عبدالرزاق : المالیه العامه تحلیل أسس الاقتصادیات المالیه ، دار وائل للنشر عمان ، الطبعة الاول ، 1997 .
 4. النقاش، غازی عبدالرزاق : المالیه العامه تحلیل أسس الاقتصادیات المالیه ، دار وائل للنشر عمان ، الطبعة الثانيه ، 2007 .
 5. سماقی، ایوب انور ، البئیة والتنمیة المستدامة ، التفسیر للنشر والاعلان ، كوردستان ، اربیل ، 2006 .
1. اثر الانفاق العام على تنمية الاقتصادية، على موقع مجموعة المستثمرون investors www.mossce.com
 2. ميزانية عامة للعراق ، على موقع سلطة التحالف المؤقتة www.cpa.iraq

ناوی مامۆستای وانەبێژ	17. بابەتەکان
<p>ناوی مامۆستا وهك: ۲ كاتژمیر</p> <p>هەفتەى 1 هەفتەى 1 هەفتەى 1 هەفتەى 1</p>	<p>لێره مامۆستای وانەبێژ ناوئێشانى هەموو ئەم بابەتانە دەنوسیت كە بەنیازه بیلێتەوه له تێرمەكه. هەر وهها كورنیهك له ئامانجی هەر یهك له بابەتەكان و بهروار و كاتى وانهكه دەنوسیت. هەر تێرمیک له ۱۶ هەفتە كەمتر نەبیت.</p> <p>بەشى یهكهم/ سروشتی چوارچێوهی زانستی دارایی گشتی</p> <p>یهكهم: پەییوەندییە ئابوورییە نیو دەولەتیەکان بەشی یهكهم: چوارچێوهی تیوریی بۆ پەییوەندییە ئابوورییە نیو دەولەتیەکان دووم: جیاوازی نیوان پەییوەندییە ئابوورییە نیو دەولەتیەکان و پەییوەندییە ئابوورییە ناوخۆییەکان چیه؟ سێیهم: بنچینهب پەییوەندییە ئابوورییە نیو دەولەتیەکان</p>

<p>هفتەتی 1 هفتەتی 1 هفتەتی 2 هفتەتی 2 هفتەتی 2 هفتەتی 3 هفتەتی 3 هفتەتی 3 هفتەتی 4 هفتەتی 4 هفتەتی 4 هفتەتی 5 هفتەتی 5 هفتەتی 6 هفتەتی 6 هفتەتی 6 هفتەتی 7 هفتەتی 7 هفتەتی 7 هفتەتی 8 هفتەتی 8 هفتەتی 8 هفتەتی 9 هفتەتی 9 هفتەتی 9 هفتەتی 10 هفتەتی 10 هفتەتی 10 هفتەتی 11 هفتەتی 11 هفتەتی 11 هفتەتی 12 هفتەتی 12 هفتەتی 12 هفتەتی 12</p>	<p>چوارەم: گرینگی بتزرگانی نیودەولەتی پنجەم: قوناغەکانی پەرسەندنی پەیوهندییە ئابوورییە نیودەولەتیەکان شەشەم: کارلێکی شیگۆشەیی شەیتانی نیوان (نرخی سوود، فرۆشتنی قەرز، سەركێشی) هەوتەم: جیاوازی نیوان بازرگانی نیودەولەتی و بازرگانی دەرەکی هەشتەم: ئابووری نیودەولەتی نمونەیی و ئابووری نیودەولەتی واقعی نۆیەم: کالاً و خزمەتگوزاری نیودەولەتی دەیەم: دابەشکردنێکی نوێ بۆ ولاتانی جیهان بەشی دووهم: تیۆری کلاسیکی بۆ بازرگانی دەرەکی دووم: تیۆری تیچوونی رەها سێیەم: تیۆری تیچوونی ریزەیی بەشی سێیەم: تیۆری نیوکلاسیکی بۆ بازرگانی دەرەکی یەكەم: تیۆری تیچوونی هەلی جیگروە 1-چەماوەی تواناكانی بەرھەمھێنان 2-تیچووی هەلی جیگروە و نرخی ریزەیی کالاکان 3-دەستکەوت لە بازرگانی 4-هەلسەنگاندنی تیۆری تیچوونی هەلی جیگروە دووم: تیۆری هیکشەر – تۆھلین 1-گرممانەیی تیۆری هیکشەر – تۆلین 2-چری ھۆکارەکانی بەرھەمھێنان 3-فرەیی ھۆکارەکانی بەرھەمھێنان 4-دەقی تیۆری هیکشەر – تۆلین 5-ئەو رەخنانەیی ئاراستەیی تیۆری هیکشەر – تۆلین کراوە 6-لوغزی لیونتیف 7- ئەو رەخنانەیی ئاراستەیی لوغزی لیونتیف کراوە بەشی چوارەم: تیۆرە نوێیەکانی بازرگانی نیودەولەتی یەكەم: چەمکی خواستی ھاوشیوہ دووم: کەلینی تەکنەلۆژی سێیەم: خولی ژبانی بەرھەم چوارەم: چەمکی ئالوگۆری نایەکسان پنجەم: رۆلی ئالوگۆری نیودەولەتی لە پەرەپێدانی دواکەوتوی شەشەم: پەرەپێدانی نایەکسان لەنیوان ولاتانی ناوھند و ولاتانی دەورووبەر بەشی پێنجەم: سیاسەتی بازرگانی یەكەم: پێناسەیی سیاسەتی بازرگانی دووم: قوناغەکانی پەرسەندنی سیاسەتی بازرگانی لەنیوان پاراستن و ئازادپیدا سێیەم: جۆرەکانی سیاسەتی بازرگانی چوارەم: نامرازەکانی سیاسەتی بازرگانی پنجەم: سیاسەتی بازرگانی نوێ</p>
<p>ناوی ماموستا</p>	<p>18. بابەتی پراکتیک (ئەگەر ھەبێت) ئێرە ماموستای وانەبێژ ناوێشانە ھەموو ئەو بابەتە پراکتیکانە دەنوسێت کە بەنیازە بیلانئەوہ لە تێرەمکە ھەر و ھا کورتەپەیک لە نامانجی ھەر یەک لە بابەتەکان و بەروار و کاتی وانەمکە دەنوسێت.</p>
<p>1. دارشتن: لەم جۆرە تاقیکردنەمیە پرسیارەکان زۆرەیی بە وشەیی وەک روون بکەوہ چۆن...؟ ھۆکارەکان چی بوون...؟ بۆچی...؟</p>	<p>19. تاقیکردنەوہکان چۆن...؟ دەستپێدەکات.</p>

2. راست و چەوت: لەم جۆرە تاقیکردنەوەیە رستەییەکی کورت دەربارەی بابەتتیک دەستەبەر دەکەیت و پاشان قوتابی بە راست یان چەوت دادەنێت. نموونه دەبیت دەستەبەر بکەیت.

3. بژاردە ی زۆر: لەم جۆرە تاقیکردنەوەیە ژمارەییە دەستەواژە دەستەبەر دەکەیت لە ژێر رستەییەکی و پاشان قوتابی دەستەواژە ی راست هەڵدەبژێرێت. نموونه دەبیت دەستەبەر بکەیت.

20. تێبینی تر

21. پێداچوونەوەی هاوئە

ئەم کۆرسبووکە دەبیت لەلایەن هاوئەییکی ئەکادیمیەو سەیر بکەیت و ناوهرۆکی بابەتەکانی کۆرسەکی پەسەند بکات و چەند ووشەییەکی بنووسێت لەسەر شیاوی ناوهرۆکی کۆرسەکی و واژووی لەسەر بکات. هاوئە ئەو کەسەییە کە زانیاری هەبێت لەسەر کۆرسەکی و دەبیت پلە ی زانستی لە مامۆستا کەمتر نەبێت.